

6 Närporträtt av demokratis trotjänare

Vi har kunnat konstatera att antalet partipolitiskt aktiva medborgare minskar på ett dramatiskt sätt. Men trots att partiernas rekryteringsproblem tilltar finns det alltså faktiskt ännu tillräckligt många aktiva för att systemet skall fungera. I detta kapitel skall vi granska vad som kännetecknar dessa allt färre partiaktiva medborgare, demokratis trotjänare, som ser till att det politiska systemet håller sig flytande. I fokus för framställningen står dels motiven och drivkrafterna bakom deras engagemang, dels deras föreställningar om de problem partierna står inför. Vi skall också titta närmare på de passiva partimedlemmarna.

Att vara partimedlem

Medlemskap i ett parti har förvisso inte samma betydelse för alla medlemmar. Knut Heidar menar att man i detta avseende kan skilja mellan grad, typ och kvalitet (Heidar 1994). Vissa medlemmar deltar över huvud taget aldrig i de arrangemang partiet anordnar, medan andra lägger ned enormt mycket tid på att engagera sig. Engagemanget tar sig också olika uttryck och former beroende på vilka motiv som är styrande för den enskilde medlemmen. Kvalitetsmässigt är slutligen också skillnaderna stora mellan medlemmar: medan vissa med självklar auktoritet tar för sig på partiernas möten är andra av olika skäl nästan alltid lyssnare.

Att mäta aktivitetsgrad är således inte alldeles oproblematiskt ur metodisk synvinkel. Icke desto mindre har detta med förhållandevis jämna intervaller skett. I SCB:s levnadsnivåundersökningar har aktivitetsnivån i de politiska partierna kartlagts sedan 1968, och i Maktutredningens medborgarundersökning 1987 gjordes, liksom i 1998 års rapport av SNS demokratiråd, en liknande kartläggning. En analys av utvecklingen bekräftar den bild som finns i denna undersökning: såväl medlemsanslutning som aktivitetsnivå minskar. 1997 är det endast 7 procent av befolkningen som under det senaste året besökt

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

något politiskt möte. Endast 1,5 procent av befolkningen är politiskt engagerad i den mer formella meningen att de innehar förtroendeuppdrag.¹

Tabell 6.1. Partiaktivitet 1968-1997 (procent)

Partiaktivitet	1968	1974	1981	1987	1991	1997
Är medlem i politiskt parti	13	14	14	17	11	7
Har varit på politiskt möte eller sammankomst det senaste året	14	15	14	11	9	7
Har förtroendeuppdrag i politisk förening eller organisation	2,2	2,6	3,1	2,4	2,8	1,5

Kommentar: Resultaten från 1968, 1974, 1981 och 1991 är baserade på SCB:s levnadsnivåundersökningar, medan resultaten 1987 och 1997 är baserade på Maktutredningens respektive SNS:s demokratiråds medborgarundersökning. Källa: Petersson m.fl. 1998, s. 58.

I vår enkät till ordförandena i kommunorganisationerna frågade vi efter hur många medlemmar som, enligt deras bedömning, var aktiva. Någon aktivitetsdefinition tillhandahölls inte, vilket kan innebära att respondenterna lägger olika innebörd i sina svar. Som framgår av frågeformuleringen är det inte heller möjligt att jämföra svaren med de resultat som redovisats ovan.

De partivisa skillnaderna är som framgår betydande. Högst aktivitet (i förhållande till medlemsantalet) finns inom miljöpartiet, där

Tabell 6.2. Andelen aktiva medlemmar i partierna 1998 (skattning av kommunorganisationernas ordförande). Medelvärden (n=303)

Parti	Andelen aktiva av andelen medlemmar (procent)
Moderaterna	18,5
Centerpartiet	20,8
Folkpartiet	27,6
Kristdemokraterna	31,9
Socialdemokraterna	19
Vänsterpartiet	42,7
Lokala partier	37,4
Totalt	30,1

Kommentar: 53-urvalet inkl. storstäder.

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

nästan hälften av medlemmarna uppskattas vara aktiva. Även inom vänsterpartiet är aktivitetsnivån anmärkningsvärt hög. Lägst aktivitetsnivå (enligt detta sätt att mäta) finns i de stora partierna, med många medlemmar.

De partiaktiva

De aktiva partimedlemmarna i det intervjuurval som ligger till grund för den kvalitativa analysen kännetecknas av att de har förtroendeuppdrag antingen inom partiorganisationen eller i kommun- och landstingspolitiken, samt att de regelbundet deltar i de olika aktiviteter som partiet anordnar.

Motiv till det partipolitiska engagemanget

Varför blir man medlem i ett politiskt parti? I litteraturen kretsar denna diskussion i regel runt olika typer av rationalitetsantaganden. Detta sker i termer av individens motivstruktur, där man framför allt skiljer mellan materiella och icke-materiella motiv för medlemskap (Wilson 1973, Katz 1990).

Bland personer som hyser stark misstro mot politiker är det vanligt förekommande att motiven till engagemanget ifrågasätts. Många som misstror politiker i allmänhet är övertygade om att de styrande i första hand drivs av en snäv egen nytta, och att deras primära intresse är att tillskansa sig olika typer av förmåner (Möller 1999c).

Det är uppenbart att motiv av detta slag förekommer. Flera intervjuade menar att de arvoden som erhålls underlättar engagemanget och bidrar till att öka motivationen. Ingen säger dock att arvoderingen utgör den huvudsakliga orsaken till det politiska engagemanget. Man kan naturligtvis inte heller förvänta sig att någon skulle medge detta, om så verkligen vore fallet. För de allra flesta är det främst det politiska intresset som står i fokus, när de ombeds förklara varför de engagerat sig. Antingen nämns någon sakfråga eller också utvecklas ett mer eller mindre ideologiskt baserat resonemang.

Utan att i detta sammanhang gå in närmare på de svårigheter som finns när det gäller att i praktiken särskilja egoistiska motiv från altruistiska kan vi konstatera att det finns en principiellt betydelsefull skillnad mellan sådana motiv där universella värden eftersträvas och sådana motiv där det på olika sätt handlar om självtillfredsställelse. Med utgångspunkt i denna fundamentala distinktion är det möjligt

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

att urskilja två huvudtyper av motiv bakom partiaktivisternas engagemang:

- *Idealistiska motiv.* Här handlar det om politiska och/eller ideologiska motiv där den personliga vinningen inte är det centrala utan där det i stället handlar om en strävan efter mer eller mindre höga ideal.
- *Belöningsmotiv.* Här är det den personliga vinningen som spelar en framträdande roll. Det kan gälla en strävan att göra politisk karriär, men också att man i olika avseenden finner det givande och personlighetsutvecklande att delta i det politiska arbetet.

Dessa båda motivtyper utesluter nu inte varandra. Man kan självfallet vara intresserad av att göra politisk karriär samtidigt som man har ett starkt idealistiskt engagemang.

Till de idealistiska motiven hör alltså framför allt den typen av drivkrafter som är av politisk och ideologisk karaktär, men det finns också inslag av en sorts pliktänkande. Flera av de intervjuade menar att det är en *"medborgerlig skyldighet att engagera sig"* (nr. 11).

Alla intervjuade uppger som sagt någon form av politiska eller ideologiska skäl till varför de valt att engagera sig. Det är naturligtvis föga förvånande att aktiva politiker anger politiska orsaker till sitt politiska engagemang. Men det är slående att se hur olika de intervjuade ändå uttrycker detta. Medan några med iver och intensitet börjar tala om sina politiska värderingar, och motiverar sitt engagemang i ideologiska termer, framhåller andra vikten av att kunna påverka i den egna närmiljön, i det lokala territoriet. Inte minst miljöfrågorna spelar här en central roll. Partipolitik och de låsningar som anses höra denna till ses av dessa pragmatiker som någonting onödigt. *"Ideologier behövs kanske på riksplanet, men i en så här liten kommun gäller det att se till kommunmedlemmarnas bästa"*, säger en intervjuperson (nr 6).

De mer ideologiskt orienterade personerna delar dock inte denna syn. En kristdemokrat (nr 1) återkommer exempelvis genomgående till grundläggande värderingsfrågor i intervjun, och på frågan hur han själv förklarar sitt engagemang svarar han: *"Jag led av att se hur landet missköts under så många år"*. En vänsterpartist (nr 14) säger sig *"känna ilska"* över orättvisorna i samhället. För honom är engagemanget det enda meningsfulla handlingsalternativet: att som övertygad feminist och socialist passivt och stillatigande åse *"det köns- och klassförtryck som finns"* vore otänkbart, menar han.

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Det är framför allt personer med vänsteråsikter som anger renodlat ideologiska motiv till sitt engagemang. Här är några andra exempel:

(I): *Vad fyller engagemanget för syfte för Dig?*

– Ja, alltså, anledningen till att jag är politiskt aktiv är att jag tycker att samhället har vissa grundläggande fel som jag gärna vill vara med och försöka förändra. [...] Jag tycker det finns ett ekonomiskt förtryck och ett könsförtryck och som också samverkar på olika sätt (nr 2).

– Mycket här i samhället är organiserat på ett felaktigt vis. Jag tycker man organiserar efter en väldigt liten grupp människor som norm, att man har ett egentligen ganska odemokratiskt samhälle, och att det är någonting jag vill jobba med och förändra. Vara en liten del av att vara med att förändra (nr 14).

– Ja, framför allt är det ett sätt att bekämpa orättvisor. [...] Det skulle kännas otänkbart att se dom och ändå inte kunna göra någonting åt dom (nr 16).

Vänsterperspektivet handlar om att bekämpa orättvisor och förtryck. Utöver den rent substantiella dimensionen finns dock hos de individer med vänstersympatier också en instrumentell. Att just själva formen för det politiska engagemanget uppskattas är värt att notera: att i gemenskap *tillsammans* med andra, ideologiskt likasinnade, få vara en (liten) del av ett samhällsförändringsprojekt, framstår som eftersträvan svårt. Politisk verksamhet beskrivs som någonting i grunden kollektivistiskt; politik handlar om att förlösa och kanalisera den inneboende altruism som finns inom varje individ. I så måtto syftar det politiska engagemanget även ur formmässig synvinkel om självförverkligande; en känsla av *meningsfullhet*.

Även bland borgerliga intervjupersoner finns dock en ideologibaserad drivkraft bakom engagemanget. ”*Man har någonstans att ta vägen med sin frustration*”, säger en folkpartist med en stark förändringsvilja framför allt när det gäller könsrelaterade orättvisor (nr 10).

Ett annat uttryck för ett självförverkligande finner vi hos den tidigare citerade kristdemokraten, för vilken politiskt engagemang också är en medborgerlig plikt:

– Jag skulle vilja säga som amerikanarna: fråga inte vad ditt land kan göra för Dig utan fråga vad Du kan göra för ditt land. Jag kände det lite som en skyldighet att ställa upp. Sverige är dåligt skött och jag har breda erfarenheter från näringslivet (nr 1).

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Denne person säger sig vara ointresserad av att göra politisk karriär. Någon *position* lockar inte. Han menar själv att just den typen av personer som han själv representerar behövs i det politiska livet, eftersom det finns alldeles för många *maktmänniskor* som är inriktade på att göra karriär. Han döljer inte att han ser sig själv som en tillgång inte bara för sitt parti utan för det politiska systemet i stort:

– Ja, jag har bred erfarenhet och kompetens. Jag är respekterad, har erfarenhet och kompetens från näringslivet. Det är inte så många från näringslivet som ställer upp och engagerar sig politiskt. Det är rätt få politiker som kan någonting om näringslivet så jag tror jag kan göra rätt mycket nytta, i den utsträckning jag hinner med (nr 1).

Det är ingen falsk blygsamhet som präglar denna intervjuperson: hans drivkraft är att göra nytta, och berika politiken med ett näringslivsperspektiv.

Belöningsmotiven är av tre slag. För det första handlar det i något fall om att göra *karriär*. För det andra om att själva umgänget, den *sociala interaktionen*, i det politiska arbetet värdesätts. Arbetet anses också, för det tredje, vara *personlighetsutvecklande*.

En ung socialdemokrat talar öppet om att han är intresserad av en politisk karriär och att detta var av avgörande betydelse för att han började med politiskt arbete. ”Jag fick ett erbjudande om att bli ordförande om jag gick med”, förklarar han. ”Det var en väldigt avgörande faktor. Annars hade jag nog kanske inte gått med, faktiskt” (nr 15). Och vidare:

– Jag kan inte se en tillvaro där jag skulle vara passiv, sitta hemma och titta på Bingolotto och sedan gå till mitt arbete på dagen [...] Jag har alltid varit aktiv. På skolan var jag med och diskuterade elevrådets roll, så hamnade jag själv där. Det brukar ju bli så. Så var jag med och diskuterade universitets roll och betydelse och relation till studenterna, och så blev jag kårordförande (nr 15).

I citatet framgår att det politiska arbetet också handlar om självförverkligande. Intervjupersonen säger sig visserligen sakna en *sambälls-utopi* men har ändå en vilja att vara med och påverka samhällsutvecklingen. Detta är en stark drivkraft, menar han, vilken man som politiker knappast kan klara sig utan. Då blir engagemanget meningslöst. För egen del anser han att han kan påverka, men han tror inte att detta gäller partimedlemmar i allmänhet – ej heller alla aktiva sådana.

På den punkten gör emellertid övriga intervjupersoner en annorlunda bedömning. De allra flesta anser sig kunna påverka och upplever därmed det politiska engagemanget som meningsfullt.

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Många av de intervjuade lyfter alltså även fram de sociala faktorerna som betydelsefulla drivkrafter, både vad gäller själva inträdet i partiet och det förhållandet att de vill fortsätta med sitt engagemang. En centerveteran, som gick med i SLU (Svensk Landsbygdsungdom) i början av 1960-talet berättar nostalgiskt om den gemenskap som fanns inom det på den tiden största ungdomsförbundet. De sociala aspekterna var på den tiden avgörande för hans politiska engagemang: *”det fanns en väldigt trevlig ungdomsverksamhet, med dans och sådant”* (nr 8).

Här är andra exempel:

- Det är väldigt kul i vår förening. Det ger mig mycket personligen att vara med. Jag lär mig mycket och träffar andra människor att diskutera med och så (nr 2).
- Det sociala är definitivt viktigt. Rent formellt är vi ju inte en social förening men det går ju inte att komma ifrån att ens vänner blir ju mycket dom som ingår i föreningen (nr 15).
- Jag har i och för sig alltid varit socialist, men jag hade kompisar som var med. Så man halkade in på ett bananskal (nr 16).

En vänsterpartist (nr 4) berättar om hur den sociala delen av verksamheten har blivit en alltmer betydelsefull drivkraft vid sidan av den ideologiska övertygelsen. *”Vi tycker det är roligt att umgås, vi som är aktiva i föreningen har lärt känna varandra väl”*. Han sticker inte under stol med att den sociala kretsen i lokalavdelningen, i vilken han själv alltså ingår, utgör en gängbildning. På frågan om han tror att det är svårt för människor som kommer utifrån att komma in i denna gemenskap svarar han:

- Ja, det är väl en svårighet och det är ett problem. Det blir som en ond cirkel. Folk vill inte bli aktiva, vi [i detta gäng] ställer upp för att ingen annan gör det, sedan blir man beskylld för att man inte släpper in någon. Men när man försöker släppa in någon så är det faktiskt ingen som vill (nr 4).

För samtliga aktiva i urvalet gäller att engagemanget känns meningsfullt och detta ses samtidigt som en självklar förutsättning i sammanhanget. De anser sig kunna påverka, upplever att de lärt sig mycket och rent allmänt utvecklats som individer och att det politiska engagemanget därigenom befrämjat deras personlighetsutveckling. För en del framstår verksamhetsformerna som tråkiga och meningslösa, men för andra gäller motsatsen. Det är svårt att frigöra sig från intrycket av att partipolitikens traditionella arbetsformer trots allt uppskattas

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

av de allra flesta partiaktiva. När en del av de intervjuade (t.ex. nr 8 och 15) talar om det politiska arbetet såsom tålamodskrävande (*"demokrati måste få ta tid"*), framskymtar en slags glädje inför sammanträdet som verksamhetsform. I detta avseende finns tydliga skillnader mellan de aktiva och passiva i urvalet. De senare är mer kritiska inför partipolitikens traditionella verksamhetsformer; i några fall har, som vi senare skall se, denna inställning bidragit till passiviteten. En av de passiva intervjupersonerna som känner sig *"avtänd inför arbetsformerna"* tror att det är en speciell typ av människor som blir partipolitiskt aktiva: *"det är människor som gillar föreningsarbetet, att sitta i styrelser och sådant"* (nr 9). Det är svårt att värja sig från intrycket att hon åtminstone delvis har rätt: när de partiaktiva passionerat talar om att demokrati måste få ta tid, och om att det krävs tålamod i det politiska arbetet, är det naturligtvis ett uttryck för just att det krävs en speciell typ av personlighet i politiken, och att dessa aktiva representerar denna personlighet.

Vidare: när de partiaktiva förklarar varför politiska partier, som i motsats till enfrågegrupperna har att ta hänsyn till *bela* samhällets gemensamma intresse, är en förutsättning för en fungerande demokrati, då framskymtar också en stolthet över det egna värvet. Den av vissa så bespottade politiken blir härigenom meningsfull. Demokratins trotjänare är medvetna om att de utför en för demokratin fullständigt fundamental funktion.

Avsnittet sammanfattas i tablå 6.1.

Tablå 6.1. Motiv till politiskt engagemang

<i>Idealistiska motiv</i>	<i>Belöningsmotiv</i>
Medborgerlig plikt att ställa upp	Karriärmotiv
Politiska och ideologiska motiv (vill påverka)	Personlighetsutveckling
	Social interaktion

De passiva medlemmarna

Nästa kategori som skall utsättas för en närmare granskning i detta kapitel är passiva partimedlemmar. Liksom i avsnittet om de partiaktiva intresserar vi oss för deras motiv. Det handlar om två aspekter: varför väljer dessa personer att (1) vara medlemmar, och (2) vara passiva sådana?

Med passiva medlemmar avses i detta sammanhang sådana med-

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

lemmar som dels inte har några förtroendeuppdrag, varken inom partiorganisationen eller i någon kommunal nämnd eller styrelse, dels på ett ytterst sparsmakat (eller inte alls) sätt deltar i mötesverksamheten. I kategorin ryms således såväl lågaktiva partimedlemmar som mer renodlat passiva – s.k. postgiromedlemmar.

Motiv till passivt medlemskap

I urvalet finns fem passiva partimedlemmar. Fyra av dessa är helt passiva i den meningen att de inte alls deltar i verksamheten, den femte har tidigare varit aktiv men deltar sedan en tid tillbaka endast i blygsam utsträckning. Samtliga fem har stark *partiidentifikation*: de känner en emotionell samhörighet med det egna partiet. Föga överraskande är detta det mest framträdande motivet bakom medlemskapet. Genom sitt medlemskap vill man helt enkelt stödja det parti man sympatiserar med. Att de däremot nöjer sig med att vara passiva har, som vi skall se, en rad olika skäl.

Den mest passive bland de passiva är en medelålders man, verksam inom reklambranschen (nr 12). Han har varit medlem i moderaterna i tio år men har aldrig bevistat ett partimöte. Tanken på ett förtroendeuppdrag känns, menar han, mycket avlägsen. Han säger sig ha mycket lågt förtroende för politikerna, främst på grund av att det *"i allra högsta grad är en speciell sorts människor som blir politiker"*: personer som är ute efter att göra politisk karriär. Inte sällan handlar det, enligt intervjupersonen, om personer som misslyckats i den civila karriären. Häri finns, anser han, det verkligt stora problemet i dagens politik: det är alldeles för många inkompetenta och misslyckade individer som söker sig till partierna.

Denne intervjuperson har dock *"någon slags känslomässig anknytning till moderaterna"*, han håller *"defintivt inte med om allt"* men sympatiserar med partiets ideologiska inriktning. Framför allt menar han att det inte finns något alternativ, de andra borgerliga partierna ses som bleka kopior. För honom känns det därför naturligt att stödja moderaterna genom att dels vara registrerad medlem, dels ge ekonomiskt stöd till verksamheten. Till detta kommer familjeskäl: *"sedan var ju min far med i partiet, så det är väl ärftligt kan man säga"*.

Motiven till att vara med i ett parti hos denne politikermisstroende partimedlem är alltså främst av stödjande karaktär, och han känner också att han genom detta stöd är lojal med familjetraditionen. Motivet till passiviteten är uppenbar: han har låga tankar om alla politiker och partier och finner helt enkelt tanken på en mer aktiv roll

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

direkt motbjudande.

En mindre kategoriskt avvisande inställning till ett politiskt engagemang finns i detta avseende hos en kvinna som är medlem i socialdemokraterna (nr 9), och vars passivitet enbart kommer sig av tidsbrist. ”*Man orkar inte*”, säger hon. Skall man vara politiskt aktiv måste man vara beredd att ”*bråka och hålla på*” och då blir livet ”*så jäkla trist*”. ”*Jag vill liksom dricka vin och ha trevligt*”, säger hon. Och man skall inte förringa betydelsen av passiva stödmedlemmar, anser hon:

– Jag sympatiserar med socialdemokraternas grundpolitik... Det handlar alltså om att jag vill stödja det som jag tror på och då gör jag det genom att vara medlem. Det är i alla fall någonting, det är bättre än att bara ligga på sofflocket (nr 9).

Behovet av att *stödja den politiska inriktning man sympatiserar med* är gemensamt för alla passiva. En av dessa har emellertid en ännu mer övergripande motivering till sitt medlemskap: det demokratiska systemet förutsätter att människor är med i partier. Det handlar alltså återigen om en *medborgerlig plikt*. På frågan varför han blev medlem i socialdemokraterna svarar en statstjänsteman att det ”*nog var lite av en principfråga. Det kändes på något sätt rätt att vara med i ett parti*” (nr 11).

– Det har inte handlat om att få en sysselsättning, för det har jag inte haft tid med. Jag har haft nog med familj och arbete. Så det har inte varit att jag sökt sysselsättning vid sidan om, utan det har mera varit att det känts rätt. Vi lever ju i en demokrati. Bidragande har nog också varit att jag haft en känsla att det funnits ett hot mot demokratin, på så vis att människor blir mindre engagerade. Då tyckte jag att det på något vis är ens plikt att åtminstone vara med och göra något litet. Men jag har inte haft tid att lägga ned något större engagemang. Fast det känns bra ändå, att vara med.

(I): *Varför känns det så viktigt att vara med i ett parti?*

– Därför att det är en förutsättning för att systemet skall fungera, och då måste ju någon vara det (nr 11).

Här ser vi ett typiskt motiv för ett passivt partimedlemskap: ”*det känns bra ändå, att ha varit med*”. Det handlar i de allra flesta fall om att man vill ge sitt stöd till det parti man sympatiserar med. Men i detta fall är det inte riktigt så. Intervjupersonen är kritisk till det parti han tillhör (s). Han har till och med övervägt att utträda. Han motiverar i stället sitt passiva medlemskap med att det *politiska systemet*,

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

för att kunna åtnjuta legitimitet, förutsätter att det finns medlemmar i partierna. Därför skulle han, om han utträder ur partiet, kunna tänka sig att bli medlem i något annat parti.

Om det nu är betydelsefullt att stödja ett parti kan man tycka att det är naturligt att också mera aktivt göra detta. Det främsta skälet till att de passiva medlemmarna väljer att vara passiva är dock att de saknar tid. Dagens generation har förmodligen mer ont om tid än någon annan, tror många. Många aktiviteter och åtaganden konkurrerar om uppmärksamheten, inte minst om man har barn. Det gäller naturligtvis också de aktiva. Så här säger två av dessa:

- Jag tycker det är viktigt att man har ett liv utanför den här organisationen. Om man är mer aktiv än två kvällar i veckan då blir det här en för stor del av ens liv (nr 2).
- Det är främst av praktiska skäl som jag inte är mer aktiv. Dels att vi fått barn, dels att jag håller på och söker jobb, det är svårt att ha en massa uppdrag då (nr 4).

Desse personer är alltså aktiva, den senare skulle vilja vara *mer* aktiv. Men hinner inte. För samtliga passiva gäller samma argument. Tiden räcker inte. Ett exempel kan räcka för att illustrera detta:

- Jag har inte tid. Det är helt enkelt en prioritering i mitt liv, att jag inte hinner. Jag har en vilja att vara politiskt aktiv, men i nuläget klarar jag inte det (nr 9).

När de passiva på ett mer generellt plan ombeds förklara varför så få deltar aktivt i politiskt arbete återkommer *tidsproblemet* som den vanligaste förklaringen. Deras personliga motiv till passivitet anses följaktligen vara av mer allmängiltigt slag:

(1): Varför vänder människor partierna ryggen i dag?

- Jag kan svara på det med en enkelhet som närmar sig dumhet. Dagens läge är sådant att människan inte hinner med. Jag ställer klockan på sex varje morgon. Upp, raka mig, duscha, slänga på mig kläderna och iväg till jobbet. Sitter på jobbet till 16.40, ja det står att man skall jobba till 16.40 men normalt kanske man sitter kvar till 18.30. Sedan skall man hem, men hinner man åka hem? Nej först måste man ... man måste ju vara fräsch och fin. Det är gymet som gäller. Är man ung så dras man till gymet. Är man en gubbe som jag, så försöker man också hålla sig i trim. Då går man ner till gymet, tränar, duschar... Då är man inte hemma förrän nio på kvällen. Då måste man äta något, titta i tidningen för att se vad som har hänt i världen. Se lite på TV. Sedan måste man gå och sova. Det handlar alltså om tid. Man har inte ens tid att administrera sitt liv (nr 3).

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

– Det handlar mycket om att folk inte har tid. Folk har barn, de känner att de inte kan engagera sig hur mycket som helst. Har man bara åsikterna känner man kanske att man vill stödja ändå, passivt. Men man engagerar sig inte aktivt. De flesta gör nog så (nr 4).

”*Man hinner inte ens administrera sitt eget liv*”, säger en av de tillfrågade. Utöver tidsbristen finns ett annat problem av övergripande karaktär som också återkommer: de omfattande samhällsförändringarna har i grunden förändrat förutsättningarna för partiernas verksamhet, menar några passiva. En av dem går så långt att han i förlängningen ser ett hot mot partiernas själva existens. Dagens partier är så utsuddade i sina profiler att det är svårt för medborgarna att känna samhörighet och identifikation med något av dem, tror han:

– En sak är väl att det inte finns någon självklar partitillhörighet på samma vis som det tidigare gjort. Om man ser på folkrörelse-Sverige, så som det vuxit fram, så har det en väldigt lång historia med frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen. Ofta var det väldigt självklart vilken rörelse man hörde till. Det var inte problematiskt för den som var arbetare i Sverige för femtio eller hundra år sedan att vara med i rörelsen. Det var självklart. Det var där man hörde hemma. Och även för de andra partierna var det så. Nu säljer partierna åsikter på ett öppet torg... Just nu är det en kris i Sverige för väldigt många som känt en väldigt klar samhörighet med socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. De känner nu hur marken gungar (nr 11).

Avsnittet sammanfattas i tablå 6.2.

Tablå 6.2. Varför passivt medlemskap?

Varför medlemskap?	Varför passivt medlemskap?
Ge stöd till ett speciellt parti (partiidentifikation)	Tidsbrist, blir för krävande
Ge stöd till det politiska systemet/demokratin	Missstro mot politiker och politik

Föreställningar om partikrisen

Samtliga intervjuade ombads kommentera hur de uppfattade diskussionen om partiernas kris. Dels hur de rent allmänt såg på krisen, dels vilka erfarenheter de hade för egen del, i den egna lokalföreningen. Vidare fick de analysera orsaker till partiväsendets deklination.

I ett annat arbete om partikrisens perceptuella förutsättningar (Möller 1999a) framgår att det bland lokalt verksamma politiker för-

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

visso finns olika sätt att uppfatta och förhålla sig till denna kris. Vissa förnekar att den existerar, och menar att den i själva verket är en ren medieprodukt. Det är dock ytterst få som ger uttryck för sådana tankar. De allra flesta är av rakt motsatt uppfattning. Med trovärdighet vittnar de om hur allt färre söker sig till verksamheten och om hur det blivit allt svårare att rekrytera människor till olika uppdrag. De har också, personligen, erfarenheter av politikermisstron. De som varit verksamma under en längre tid påstår sig se mycket tydliga förändringar i detta avseende.

Denna bild verifieras med eftertryck även i det material som ligger till grund för denna studie. En enda av de intervjuade tar avstånd från krisbeskrivningen. En kvinna från Västerbotten, som varit aktiv i folkpartiet i 25 år, avfärdar kristeorin som en *Stockholmsprodukt*. Partierna skall inte räknas ut, menar hon. Lokalavdelningarna anses spela en oerhört central roll i det politiska systemet, mer central än vad de centralt placerade partistrategerna förmodligen är medvetna om:

– Det här har ju diskuterats väldigt mycket. Det finns ju en Stockholms-syn att dom här partiföreningarna är gammeldags, och kommer att försvinna och dom fyller ingen funktion och, ja, det är ett gammalt beteende. Helst skall vi alla sitta hemma framför internet och så kommunicerar vi och så behöver vi aldrig träffas. Jag tror att detta är en felsyn. Jag tror att människor behöver träffa varandra och ... liksom, OK det är inte alltid som det är så ideologiskt högtstående diskussioner, men jag menar, själva funktionen är ju att människor möts, alltså på jämställd nivå. Du har Dina erfarenheter och jag har mina och vi diskuterar det [...] Om inte annat undrar jag hur man skall lyckas få en valrörelse om det inte finns något fotfolk över huvud taget (nr 10).

Här blottläggs den centrum-periferidimension i svensk politik som alltid funnits, men som kanske accentuerats under senare år. Konflikten mellan stad och land – ibland även mellan Stockholm och övriga landet – reflekteras också inom de enskilda partierna. Det är en vanligt förekommande uppfattning bland partiaktiva utanför Stockholmsregionen att funktionärerna på de centrala partikanslierna lägger näsorna i blöt alldeles för ofta. Inte sällan känner sig den kategori som här benämns *fotfolket* sedd över axeln av de centrala funktionärerna. Den *Stockholms-syn* som här beskrivs tar sin utgångspunkt i att det, enligt intervjupersonen, finns en nedlåtande syn på lokalavdelningarna och den verksamhet som där bedrivs. Den uppfattas som *gammeldags* och otidsenlig. Men vad mera är: de centrala funktionä-

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

rerna anses inte förstå själva den funktion lokalavdelningarna har. Detta är det verkligt allvarliga, menar hon.

Bortsett från denna intervjuperson är dock samtliga övriga intervjupersoner påtagligt oroad över utvecklingen. Ingen tvekan kan enligt dem råda om att partikrisen är en realitet. Så här säger en luttrad vänsterpartist:

- Om man är en förening med 80 medlemmar och det kommer kanske 10 stycken (när man har medlemsmöte) och då kanske det är 8 stycken som tillhör styrelsen, då är det inte roligt. Det spelar ingen roll vad man gör. Folk kommer inte (nr 4).

Detta är en vanligt förekommande lägesbeskrivning. Bortsett från folkpartikvinnan från Västerbotten (nr 10) är vittnesmålen entydiga gällande rekryteringsproblemen: fortsätter utvecklingen förtvinar partiväsendet – och därmed demokratin. Ty demokratin måste vara representativ och är sålunda otänkbar utan livaktiga partier, enligt de partiaktivas samfälliga mening. Visserligen anser flera av dem att enfrågegrupperna bidrar till att fördjupa demokratin. *”De är pådrivande och gör att man uppmärksammar saker som man annars inte skulle uppmärksamma”*, säger en miljöpartist (nr 7) som själv är med i två enfrågerörelser. Men själva grunden för demokratin som styrelseform måste vara den verksamhet som partierna bedriver, framhålls det från samtliga intervjuade. Den luttrade vänsterpartisten som citerades ovan, som också varit fackligt aktiv och dessutom deltagit i ett antal aktionsgrupper med mer eller mindre specifika målsättningar, förklarar:

- Vissa enfrågerörelser, eller enfrågepartier, ser inte sambanden. Det finns ett samband mellan allt. Man kan ju inte bara tycka att man skall ha ett nytt skattesystem och sedan får allting annat falla. Man kan ju inte bara driva vissa frågor. Fred, EMU etc. Men då man jobbar inom ett parti så sätts det in i ett sammanhang (nr 4).

I grunden är dock denna intervjuperson positivt inställd till enfrågegrupperna. Trots att de har en snäv utgångspunkt för sitt engagemang, och att de därigenom knappast kan göra anspråk på att spela en central roll i den politiska processen, menar han att de berikar det demokratiska samtalet genom sin blotta existens. Andra menar emellertid att enfrågegrupperna försvårar den demokratiska processen. *”Jag tror det är väldigt farligt för demokratin med enfrågerörelser”*, säger den inom näringslivet verksamme kristdemokraten (nr 1).

När det gäller att analysera orsakerna till den dystra utvecklingen för partiernas vidkommande sönderfaller resonemangen i två delar.

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Dels handlar det om *externa* problem som de lokala partiavdelningarna själva inte råder över, dels handlar det om *interna* problem som det åtminstone i någon utsträckning ligger inom deras möjligheter att påverka. Vi börjar med de externa problemen.

Externa orsaker till krisen

För det första har de omfattande *sociala förändringarna* försvårat partiernas verksamhet, enligt några intervjupersoner. Partierna är ju, framhåller man, uppbyggda efter hur det gamla samhället fungerade. Men trots de enormt stora samhällsförändringarna anses partierna i stort sett fungera på samma sätt som de gjorde på 1950-talet. Den allt större rörligheten i samhället är ett problem för partiväsendet, menar den på landsbygden verksamme centerveteranen med fyra decenniers erfarenhet av partiarbete (nr 8). Han anser att det förr, på 1960-talet, var lättare att motivera människor att engagera sig partipolitiskt. Den rotlöshet som bredd ut sig i och med urbaniseringen minskar incitamentet att arbeta politiskt, tror han. Engagemang i lokalpolitiken anses förutsätta en lokal identitet och förankring. Detta förklarar, anser han, den skillnad som nu finns i aktivitethänseende mellan lokalföreningar på landsbygden och i storstäderna. Det är framför allt i de senare som man kan tala om verklig kris, tror han. Vilket alltså sammanhänger med avsaknaden av lokal förankring och identitet.

I detta avseende gör han en korrekt bedömning: som visats i kapitel 2 har den största medlemsminskningen under det för partierna så dramatiska 1990-talet ägt rum just i de s.k. kunskapskommunerna och i särskilt hög grad i storstäderna (även om det givetvis finns betydande variationer mellan olika avdelningar).

På samma sätt har partiväsendets bas undergrävt av att de gamla sociala konflikterna försvunnit, menar andra.

– När partierna växte fram så var de klasspartier. I och för sig ideologiska partier också. Men nu börjar man till och med att tala om att avskaffa klassbegreppet (nr 2).

Det var, menar denna intervjuperson, lättare att mobilisera medborgarna förr, när klassgränserna var annorlunda och mer distinkta. Då var det lättare att motivera medborgarna, tror hon. Nu, när klasskonflikterna försvunnit, har politiken avideologiserats, det har skett vad hon kallar en *teknikalisering*. Politik handlar *bara om att förvalta*.

En annan extern förklaring handlar om de finansiella förutsättningarna för partierna. De *offentliga partistöden* gör att partierna blir oberoende av sina medlemmar, menar en kvinna från Västerbotten

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

som är aktiv i ett lokalt parti:

- Dom andra partierna skulle lika gärna kunna vara utan sina medlemmar. Rent ekonomiskt behöver dom inte ha medlemmarna... dom kan köpa tjänsterna av posten. Dom behöver inte motivera människor att gå ut och springa i trapporna (nr 16).

För det egna partiets del är dock situationen annorlunda. Bidragen är ytterst små, vilket innebär att partiet *”är helt beroende av medlemmarnas medlemsavgifter, och att dom vill gå ut på gator och torg”*. Detta *”gör vårt parti oerhört demokratiskt. Det finns en väldig kontroll från medlemmarnas sida”*.

En tredje extern förklaring har sin utgångspunkt i den situation av *maktlöshet* som själva det politiska systemet hamnat i till följd av internationaliseringen. Här citeras ett längre resonemang från en hög statstjänsteman som är socialdemokratisk partimedlem:

- Det är en fruktansvärt kaotisk tid just nu. Väldigt länge har ju nationen varit den fullständigt självklara ramen för vad som är samhället och tillhörigheten och demokratin. När mina föräldrar växte upp var det självklart, att när man talade om ett bättre samhälle, så var detta alltid på något sätt kopplat till nationalism. Därför att nationen, man talade om ett gemensamt projekt, skall vi skapa ett bättre samhälle måste vi vara tillsammans i ett projekt. Och större projekt än nationen, det kunde man inte tänka sig. Och man måste liksom ha något samband, man måste känna sig som en enhet. Man måste veta att man kan påverka och att man har ungefär samma värderingar. I dag så börjar plötsligt Europa ludda till det där. Men många människor håller fast vid att ingenting kan ske förutom ramen för Sverige. Samtidigt så jobbar näringslivet och andra sedan mycket länge i en mycket större skala. Samhället blir då mer och mer maktlöst om man inte kan jobba i samma skala (nr 11).

Samtliga partiaktiva upplever förvisso att de kan påverka med sitt politiska engagemang, men den uppfattningen finns inte bland människor i allmänhet, menar en av de intervjuade:

- Det går faktiskt att förändra. Men nu har många synen att det inte går att påverka någonting. Liksom, det är redan bestämt att vi skall gå med i EMU. Vi har en centralbank vi inte kan påverka. Internationaliseringen och globaliseringen – kapitalen flyger bara hit och dit osv. Folk tror att ingenting går att påverka och förändra. Den bilden tror jag att man först måste bryta (nr 2).

Den senast citerade intervjupersonen menar alltså att föreställningen om politikens tilltagande maktlöshet är en myt. Den intervjupersonen som citerades innan (nr 11), som för övrigt själv är passiv medlem,

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

gör en annan bedömning. Han menar bestämt att politikens maktsfär reducerats dramatiskt, och han är övertygad om att den allt tydligare vanmakt som det nationella politiska systemets aktörer tvingas leva med är en bidragande orsak till att medborgarna vänder politiken ryggen. Detta är emellertid en förklaring han är ensam om att framföra. Som nämnts är de partiaktiva av en annan uppfattning: att det faktiskt trots allt är möjligt att åtminstone i nöjaktig utsträckning påverka genom sitt partiengagemang.

En fjärde extern förklaring handlar om de *nya värderingar* och framför allt det *ändrade beteende* som framför allt unga människor har. Flera intervjupersoner menar att människors förväntningar på politikerna har förändrats. Det finns en större spännvidd mellan de olika krav som framförs, och alla är inte längre bara av ekonomisk eller materiell karaktär. Miljöfrågorna har blivit viktigare, och hanteringen av dessa problem innebär till viss del att politikerna tvingas tänka i nya banor.

Den större spänvidden är också någonting utmärkande för de värderingar dagens medborgare i allt större utsträckning bär på, menar en av de yngsta intervjupersonerna (nr 15). Särskilt för unga är det svårare nu än tidigare att placera sig i ett fack, tror han. Det gäller för övrigt även honom själv. Vi har tidigare sett hur den sociala mobiliteten uppfattats som ett hinder för traditionell partiverksamhet. Det var lättare när klassmedvetenheten var starkare och skiljelinjerna tydligare, då var också människornas värderingar strukturerade i enlighet med de politiska partiernas åsiktsprofiler. Här finns en tydlig koppling. Ett av väljarforskningens mest väldokumenterade resultat är att dagens medborgare är "randiga" i sina värderingar, dvs. de sympatiserar med åsikter från olika partier och upplever därför att de "paketlösningar" som partierna tillhandahåller känns begränsande.

Ett annat och möjligen än mer grundläggande problem är den otålighet som finns bland dagens unga. Denna otålighet är ett stort problem för partierna eftersom det är fråga om en kulturkrock i synen på arbetsformerna. "Jag tror mycket det handlar om att vi lever i MTV-generationens tid", säger en av de intervjuade, som själv endast är 26 år gammal (nr 15). Ungdomar är mer politiskt intresserade än vad människor i allmänhet tror, säger han, men väldigt många är inte medvetna om de förutsättningar som gäller inom politiken. De vill se omedelbara resultat. Partierna uppfattas därför som byråkratiska och förstelnade; ja rentav som handlingsförlamade pratklubbar:

– Alltför många ungdomar tror att besluten skall gå så himla fort. Man har inte förstått de demokratiska förutsättningarna. Men politik kan

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

inte gå så himla fort. När jag är ute på skolorna säger ungdomarna "äh, politik är trams. Jag sa ju åt en politiker att vi ville ha en skateboardramp men vi fick inte det. Politiker bara snackar, dom gör ingenting." Då har man inte förstått de politiska villkoren. Politik tar tid. Det skall jämkas. Dom vill ha en skateboardramp, dom andra vill ha ett servicehus och några andra vill ha något annat. Då måste man försöka jämka ihop (nr 15).

Slutligen – för det femte – anses *de traditionella partiernas centralstyrning* verka förlamande på lokalavdelningarnas vitalitet. Vi har tidigare sett prov på hur spänningarna mellan de centralt placerade partifunktionärerna och de lokalt verksamma – det s.k. fotfolket – kan ta sig uttryck. Flera intervjupersoner anser att toppstyrningen är för stark. Alltför ofta kommer initiativen uppifrån, konstaterar en socialdemokrat:

– Det förekommer alltför ofta att det kommer vissa direktiv eller uttolkningar. Vi har ju en demokratisk process med årsmöte och allting sånt. Det funkar naturligtvis. Då tar man fram (ett lokalt) partimanifest. Men när det gäller uttolkande av praktiska åtgärder, om det kanske gäller maxtaxa på dagis, så är det ju väldigt ofta den uttolkningen kommer centralt ifrån (nr 15).

Han beklagar utvecklingen. "Det är ju inte så det skall fungera". Dock är han långt ifrån ensam om att hävda att de centrala pekpinnarna hämmar aktiviteten på den lokala nivån. Längst i denna kritik går de intervjupersoner som representerar lokala partier, utan riksorganisation. En bidragande anledning till att dessa "kommunens väl-partier" bildas är i regel att de traditionella partierna med sina riksorganisationer uppfattas som alltför *ideologistyrda* i så måtto att de, i sin iver att anlägga ideologiska perspektiv på de lokala problemen, inte förmår att se till vad som är kommunens bästa; partiideologin skymmer sikten. Lokal politik måste vara, menar man, pragmatisk till sin karaktär.

– Ideologier och liknande, det tillhör riksplanet. I alla fall när det gäller hur ett land skall styras, hur man skall förhålla sig till andra länder osv. Framför allt i en så här liten kommun är det i stort sett bara att man vill se till det bästa för Nykvarnsborna, till dom som bor här, dom 7 000-8 000 som bor här. Visionerna är väl egentligen inte större. Det kanske låter lite litet, men jag tycker det räcker ändå (nr 6).

Interna orsaker till krisen

Övergår vi till orsaker som är att söka i olika former av interna förhållanden, alltså sådana som partierna själva råder över och kan

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

påverka, pekar flera av de intervjuade för det första på den *organisatoriska tröghet* och de byråkratitendenser som finns i de interna partistrukturerna. Alltför mycket av verksamheten sägs rulla på i gamla hjulspår. Bristen på organisatorisk förnyelse är påfallande, enligt flera av de intervjuade. "Jag är ju van vid företag", säger en intervjuperson som är verksam inom näringslivet sedan lång tid och först efter att ha fyllt 50 år börjat engagera sig politiskt (nr 1).

Vad som av någon kallas det *överformaliserade*, dvs. det alltför byråkratiserade arbetssättet, återkommer som en av huvudförklaringarna till partikrisen. I stället för att diskutera politiska frågor ägnas huvuddelen av mötestiden åt valärenden och föreningstekniska spörsmål:

- Det skall alltid väljas representanter till olika nämnder, styrelser och annat. Nu har det väl varit extra mycket efter valet. Men det här tröttnar folk på och det är då det blir en sådan här dålig stämning. Det är konkurrens och utfrågningar som kan vara lite bitska. Det diskuteras alldeles för lite ideologiska frågor (nr 7).

Mötesformerna anses i alltför hög grad bära tristessens prägel. Och de är knappast anpassade till dagens upptagna människors livsstil. Att så få småbarnsföräldrar söker sig till partierna anses inte konstigt. Men över huvud taget är det för mycket möten och sammanträden, och dessa anses i regel vara stela och konventionella till sin karaktär. Det krävs ett starkt engagemang för att man skall sätta av kväll efter kväll till politiska möten. Är man förtroendevald kommunpolitiker är emellertid detta en självklarhet. Då förväntas man inte bara delta i nämndsammanträden utan också närvara vid partimöten av olika slag. De flesta intervjupersonerna har både styrelseuppdrag i partiföreningen och kommunala uppdrag. Möten i partiets regi äger nästan alltid rum på kvällstid, men ibland också på helger.

Till saken hör också att mötesformerna passar vissa sämre än andra. Demokratin är inte alldeles enkel att praktisera, menar en småbarnsmamma:

- Det är faktiskt inte förrän jag gick med som jag insåg hur fruktansvärt svårt det är med demokrati och vilken tid det tar. Det här att man tror det är demokratiskt att ha möten... problemet är att till slut är det dom som orkar sitta kvar längst, som inte måste hem till barnvakten, eller dom som orkar skrika högst som får sin vilja igenom. Det är väl liksom inte så demokratiskt (nr 7).

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

En centerpartistisk kvinna menar att mötesformerna befrämjar – kanske också befrämjas av – det *gubbvälde* som enligt henne genomsyrar det politiska livet:

– Det är mycket gubbar som sitter och pratar om samma saker hela tiden. De upprepar samma sak hela tiden. Man kan ju bli tokig när man sitter på ett möte och det tar liksom aldrig slut, därför att de upprepar samma saker hela tiden. De är väldigt långrandiga. Jag vet inte, det är kanske något sätt att visa att de har något att säga, även om de inte har det.

(I): *Är det här något som påverkat Dig i den riktningen att Du inte vill vara aktiv?*

– Nej. Det har det inte. Men ibland så har det på kvällsmöten känts som att ”nej, jag orkar inte sitta här längre”. Då har det hänt att jag demonstrativt tittat på klockan. Det finns ingen anledning att man sitter och ... jag menar, partierna skall väl inte sitta och ha egna möten. Vi skall ut och träffa människor. Då kan man inte sitta och ha flera timmars möten (nr 13).

I citatet snuddar hon även vid en annan intern förklaring till partikrisen: *partierna är alltför slutna*. Detta är ett tema många utvecklar. Här är den äldre kristdemokraten igen:

– Det är svårt för människor att komma in i politiken i mogen ålder. Det bygger alldeles för mycket på att man premierar gamla medarbetare och trotjänare, och inte går efter kompetens. Det går väldigt mycket på anciennitet, det gäller alla partier. Därför är det många nya som engagerar sig som efter kort tid hoppar av. De vill inte stå i kö väldigt länge. De vill få inflytande med detsamma. Det gäller generellt. De gamla politikerna slår vakt om sina positioner. Personvalet var de ju inte särskilt entusiastiska över, många av de gamla (nr 1).

Ett intressant och sannolikt klagande resonemang om varför partierna är slutna förs av en vänsterpartist. Han beskriver utan omsvep att han själv tillhör ett *innegång* i den lokala partiföreningen. Kritik har riktats mot att ”*vi är ett visst gäng och inte släpper in någon*”. ”*Vi som är aktiva känner varandra och umgås ofta*”, förklarar han. På frågan om han tror att det är svårt för människor som kommer utifrån att komma in i denna gemenskap svarar han:

– Ja, det är väl en svårighet och det är ett problem. Det blir som en ond cirkel: folk vill inte bli aktiva, vi (i innegänget) ställer upp för att ingen annan gör det, sedan blir man då beskylld för att man inte släpper in någon. Men det är inte fråga om det. Alla är välkomna. Det var ju likadant för mig när jag var ny (nr 4).

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Att det är svårt att komma in i de i vissa avseenden särpräglade sociala strukturer som partierna representerar är något som flera resonerar kring. Några, särskilt de passiva, menar att det i väldigt stor utsträckning är en alldeles *speciell sorts människor som söker sig till partierna*. Detta är den tredje interna orsaken som framförs när de intervjuade diskuterar partikrisen. Här är två exempel:

– Det är en blandning av idealister och maktmänniskor. En del söker sig till politiken för att få makt, det ser man. Det är ofta de som kommer fram också, oftare än de som är idealister. De har svårare att hävda sig. Det verkar vara maktmänniskorna som mest kommer fram till köttgrytorna (nr 1).

– Ibland är det lite väl mycket karriärism inom partiet. Det kommer ofta människor helt utanför partiet som gör karriär och kommer upp ”i toppen” utan att göra så mycket och arbeta. Då kan man ju tycka att det är lite orättvist mot en själv, som prioriterar basorganisationen. Det blir fel saker som prioriteras i organisationen (nr 2).

Att det finns ett stort inslag av karriärmotiv i det politiska livet är en vanligt förekommande uppfattning. Kanske är det just detta som gör partierna mer slutna, resonerar en intervjuperson:

– Det finns en oerhörd misstänksamhet mot alla nya medlemmar. Man har vetat om eller märkt att det kommer folk som tror att de kan göra en snabb karriär. Samtidigt så är det så ont om folk, så då är det väldigt lätt att man hamnar på lite uppdrag. Men sedan kanske det visar sig att personen i fråga inte var lämpad för det, och kanske egentligen inte delar våra värderingar. Man kan på ett vis förstå att de är misstänksamma. Men det är ju samtidigt hemskt synd. Det gör ju att många människor skräms bort (nr 7).

Det finns alltså enligt detta sätt att resonera en konflikt mellan å ena sidan partiernas ambition att rekrytera och helst också aktivera nya medlemmar och å andra sidan att ta ansvar för att det är ”rätt” personer som hamnar på de politiska förtroendeuppdragen. Man måste veta vilka man rekryterar, vara förvissad om att de har de rätta värderingarna och ett gott omdöme, och därför kan man inte omedelbart låta nya medlemmar få uppdrag. De måste granskas och ”skolas” in först. Resonemanget bidrar till att tydliggöra ett problem partiernas lokalavdelningar har att hantera. I resonemangets förlängning framskymtar ett dystert scenario: som vi sett i ett tidigare avsnitt minskar partiernas rekryteringsförmåga kontinuerligt trots att antalet förtroendeuppdrag också blir färre, och när medlemstillströmningen minskar tvingas kanske partierna att i ökad utsträckning kompromissa

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

med inte bara den "kvalitetskontroll" av nya medlemmar som den ovan citerade intervjupersonen framhåller som väsentlig utan också den politiska socialisation av dessa som är en viktig uppgift. Därigenom blir det följaktligen fler "olämpliga" personer som hamnar som förtroendevalda med åtföljande konsekvenser för den samlade politikerkerkårens förtroende. Problemet blir av matematiska skäl extra dramatiskt i och med att medlemstillströmningen minskar. En av de passiva intervjupersonerna är inne på precis denna tanke:

– Någonstans blir ju detta (medlemsminskningen) ett problem eftersom partipolitiken bygger på att det finns människor som engagerar sig. Om det blir färre och färre som engagerar sig... de som är aktiva kommer ju då från en smalare bas. Då är det kanske fler, procentuellt sett, karriärister, fler knäppskallar osv. än om man har en bredare bas (nr 11).

Avsnittet sammanfattas i tablå 6.3. Det kan finnas anledning att erinra om vad som distinktionen mellan externa och interna orsaker grundar sig på: i det förra fallet avses sådana orsaksföreställningar som ligger utanför lokalavdelningarnas påverkansmöjligheter, i det senare fallet, däremot, handlar det om orsaksfaktorer som man i den lokala partiavdelningen faktiskt kan påverka. I några av förklaringarna är dock gränsdragningen mellan interna och externa faktorer svår. Den offentliga finansieringen av partiverksamheten beslutas sålunda av partierna och är i den meningen en intern faktor. Vill partierna ändra i dessa regler står det dem fritt att göra det. Men när parti-finansieringsreglerna i detta sammanhang anförts som en förklaring till partikrisen handlar det om en långsiktig och ackumulerad effekt; att partierna med tiden utvecklats ett allt mindre beroende av medlemmarna i och med professionaliseringen. Av det skälet klassificeras denna förklaring här som extern. En liknande problematik finns när det gäller förklaringen om centralstyrning. I någon mån är denna möjlig att påverka. Om många lokalavdelningar tillsammans agerar för att få till stånd en förändring kan sannolikt en sådan inträffa. Och även inom ett centralstyrt parti kan man säkert göra gällande att det från lokalt håll, åtminstone i någon mån, är möjligt att utveckla en lokal profil. För de medlemmar och sympatisörer som emellertid upplever centralstyrningen som en allvarlig hämsko framstår dock inte dessa möjligheter som särskilt goda.

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

Tablå 6.3. Föreställningar om partikrisen

<i>Externa orsaker</i>	<i>Interna orsaker</i>
Samhällsförändringar: Geografisk och social rörlighet	Organiserad tröghet och byråkrati
Den offentliga finansieringen av partiverksamheten	Slutna partistrukturer, svårt för nya att komma in i gemenskapen
Föreställningar om politikens makt- löshet (internationaliseringen)	I stor utsträckning "fel" människor som engagerar sig
Nya värderingar: ovilja mot "paket- lösningar" och otålighets/resultat- fokusering	
Centralstyrda partier hämmar aktiviteten och vitaliteten på lokal nivå	

Porträtt av demokratins trotjänare

Granskningen av demokratins trotjänare har visat att de idealistiska motiven dominerar klart när det gäller varför de partiaktiva valt att engagera sig. Det är vanligt att de intervjuade också anger någon typ av mer egoistiskt präglad belöningsmotiv, men det primära och fundamentala engagemangsmotivet handlar om idealitet. De vill arbeta för att uppnå vissa politiska och ideologiska mål. Några pekar också på att det är en medborgerlig plikt att engagera sig politiskt. Demokratien anses förutsätta detta.

Att motiv av detta slag dominerar när de intervjuade själva ombeds motivera varför de är politiskt aktiva är naturligtvis inte förvånande. Det förhållandet att även belöningsmotiv av olika slag spelar en viktig roll – såväl när intervjupersonerna ombeds motivera varför de en gång blivit aktiva som när de förklarar vad i det politiska arbetet som lockar dem att fortsätta – är dock värt att notera. Det sociala umgänget nämns sålunda som en viktig faktor, liksom att de partiaktiva upplever sig ha lärt sig åtskilligt och utvecklats som individer genom sitt engagemang.

Alla de partimedlemmar som här intervjuats gör skäl för att kallas demokratins trotjänare. Det gäller aktiva såväl som passiva medlemmar, men i första hand naturligtvis de förra. Som framgått är de i regel också medvetna om detta; även om de inte använder detta högrävarande begrepp – vilket i sammanhanget skulle te sig tämligen skrytsamt – är det alldeles uppenbart att de värderar sina egna insatser i just sådana termer: demokratien anses förutsätta den typen av

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

medborgare som de själva faktiskt är. Det skulle dock behövas fler partiaktiva, hävdas det genomgående av såväl de aktiva som de passiva. Partierna skulle behöva vitaliseras.

Vi skall nu närma oss materialet från ett nytt perspektiv: var finns kärnan i de partiaktivas motiv och föreställningar? Finns det någonting som i en mer grundläggande mening kännetecknar samtliga fall vi studerat?

Med hjälp av den datasammanfattningsmetod som i litteraturen brukar kallas för *väsenmetoden* är alltså syftet i detta kapitel att söka fånga och blottlägga partikrisens fundamentala kännetecken (Ene-roth 1984:157). Resultatet blir att datamängden sammanfattas i en eller flera väsenstyper. En väsenstyp består av en för alla fall av före-teelsen *gemensam* kombination av kvaliteter – eller också kan före-teelsen beskrivas med hjälp av ett antal *alternativa* väsenstyper, vilka var och utgörs av en grupp fall med en för varje grupp unik och särskil-jande kombination av kvaliteter.

Gemensamma kvaliteter

Det finns fyra egenskaper och/eller attityder som är gemensamt för samtliga partiaktiva.

- 1) För samtliga partiaktiva är det utomordentligt *viktigt att kunna påverka* samhället. Och nästan samtliga anser sig dessutom ha inflytande. Vissa menar dock att man måste ha realistiska förväntningar: politik beskrivs som ett lagarbete och det handlar om att som en i mängden, tillsammans med ett stort antal aktiva, vara med och bestämma. Men de ser detta som möjligt endast inom ett politiskt parti. Vissa av dem är eller har varit aktiva även inom olika enfrågegrupper eller intresseorganisationer och de menar att det inflytande som kan utövas inom ramen för dessa är ringa jämfört med det inflytande som deras partiengagemang ger. Det är endast partierna som ser till helheten, konstaterar man, och det är en förutsättning om man vill vara med och påverka samhällsutvecklingen. Men då krävs det samtidigt att man förstår hur ett politiskt parti fungerar, att man måste ha tålamod och vara beredd att kompromissa, ha samarbetsförmåga etc. Det som enligt de partiaktiva kännetecknar många av dem som hoppar av från politiska uppdrag är just avsaknaden av en sådan förståelse. De flesta av de partiaktiva är s.k. *föreningsmänniskor*; de uppskattar formerna för det politiska arbetet. Två kvinnor är emellertid kritiska till just det formmässiga; de menar att det är onödigt många och

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

långa sammanträden, och att det på dessa möten är alldeles för vanligt förekommande att äldre medelålders män breder ut sig och försöker göra sig märkvärdiga för att på så vis tillfredsställa sin personliga fåfånga.

- 2) De partiaktiva är genomgående aktiva människor – s.k. *handlingsmänniskor*. Inte sällan är de engagerade också i andra sammanslutningar och sammanhang. Några säger sig helt enkelt sakna förståelse för den typen av passivitet som människor i allmänhet visar prov på när det gäller samhällsfrågor. En sådan passivitet anses skadlig. Ingen vill visserligen göra gällande att de passiva är ”sämre medborgare”, men av de resonemang som förs råder knappast någon tvekan om att det är detta man egentligen, innerst inne, anser. Sålunda framhålls att det är ”mycket viktigt” att man som medborgare engagerar sig i samhället; det är en *skyldighet*. ”*Man kan inte överlämna ansvaret på någon annan*”, ty ”*då har man ingen rätt att komma efteråt och klaga*”. Till bilden hör också att de partiaktiva är drivande och målinriktade människor, som genomgående är duktiga på att uttrycka sig. De har stor vana av och tycker om att tala om politik och argumentera för sina åsikter.
- 3) En samsyn finns när det gäller *demokratisynen*. Det handlar för det första om hur man definierar begreppet demokrati. Det finns en mycket tydlig procedurorientering. Man skall verka inom ramen för det existerande demokratiska systemet när man vill påverka; civil olydnad och andra utomparlamentariska aktioner av spektakulär karaktär fördöms (mer eller mindre bestämt). På frågan varför de valt att engagera sig just i ett politiskt parti svarar samtliga att demokrati är styrelse genom partier. Demokratin är – och måste i allt väsentligt vara – representativ. Att tänka sig en representativ demokrati utan partier låter sig helt enkelt inte göras. Den partipolitiska kanalen betraktas således som den primära för medborgarna. Men samsynen om demokratin tar sig – för det andra – också uttryck i en ganska positiv bedömning av demokratins tillstånd i Sverige. Ingen säger att tillståndet är perfekt; medvetenheten om de problem som demokratin brottas med är tvärtom stor. Men många menar att den domedagsliknande debatt som förs inte har sin grund i den verklighet de själva är verksamma inom. På frågan hur de anser att demokratin fungerar i dagens Sverige väljer många att relativisera sin bedömning: i jämförelse med andra länder fungerar den svenska demokratin bra, menar man.
- 4) Slutligen kännetecknas de partiaktiva av att de i hög grad *värdesätter den speciella sociala gemenskap som uppstår i det politiska arbe-*

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

tet. Detta är inte det mest grundläggande motivet bakom deras engagemang, men för många har denna sociala aspekt spelat en betydelsefull roll när det gäller att motivera sig inför ett fortsatt engagemang. Genom det politiska engagemanget har de lärt känna många nya människor, med vilka de känner stark samhörighet och gemenskap. Det politiska arbetet anses därigenom ha bidragit till ett rikare och meningsfullare socialt liv. Det är ingen tvekan om att detta engagemang utgör en central del av de partiaktivas identitet.

Detta är alltså vad som förenar de partiaktiva: de har hög påverkansbenägenhet och en förvissning om att man påverkar samhället effektivast som aktiv i ett politiskt parti; de är över huvud taget aktiva och handlingsorienterade som individer och anser att deras engagemang är en förutsättning för en fungerande demokrati; de anser inte att det finns något realistiskt alternativ till den representativa demokratin (och följaktligen inte heller till ett system där inte partierna har en central roll), och den representativa demokratin anses i allt väsentligt – i motsats till vad som ofta hävdas – fungera väl; och de uppskattar, slutligen, den sociala interaktion som engagemanget ger. Det politiska engagemanget upplevs kort sagt som meningsfullt.

Vid sidan av dessa gemensamma kännetecken finns betydande variationer när det gäller att mer distinkt fastställa engagemangsmotiv och inställning. Vi avslutar därför denna kartläggning av demokratins trotjänare genom att urskilja sex distinkta arketyper av partiaktiva och partimedlemmar. Arketyperna konstrueras genom att olika särdrag hos intervjupersonerna stiliseras. Det är viktigt att understryka att dessa arketyper är teoretiska konstruktioner, s.k. analytiska idealtyper, som inte nödvändigtvis behöver finnas i verkligheten. Ingen intervjuperson behöver således ha samtliga de kvaliteter som ingår i idealtypen; denna är i stället att betrakta som en slags karikatyr vars avsikt det är att inrymma en lång rad av snarlika fall. Arketyperna är inte heller alldeles avgränsade från varandra; en intervjuperson kan uppvisa kvaliteter som gör att vederbörande i vissa avseenden liknar flera arketyper samtidigt. Men beroende på vilken kvalitet som dominerar är det ändå möjligt att inplacera dem i en särskild kategori (Eneroth 1984, s. 149 ff.).

I idealtypsmetoden beskrivs analytiska konstruktioner – arketyper. Dessa behöver inte till punkt och pricka motsvaras av något fall i verkligheten. En arketyper kan i det avseendet beskrivas som en karikatyr, med vilken avsikten är att åskådliggöra en typ av fall. Den enda egentliga vägledningen är att det gäller att fånga det *typiska*, det sär-

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

präglade, för de olika kategorier som urskiljs i materialet. Visserligen måste dessa fall vara så verklighetstroga att de *skulle* kunna finnas i verkligheten, men det är inte något krav att så är fallet.

Metoden kan därför också kallas för "karikatyrmetoden" eftersom den i sin form påminner om den metod vi i vardagssammanhang ofta använder när vi sammanfattar våra observationer om olika företeelseers kvalitativa egenskaper och kännetecken. När vi talar om en person som en "typisk storstadsbo" vet vi naturligtvis att det finns ganska betydande variationer mellan de personer som bor i storstäder. Trots detta är vi, när vi hör detta begrepp, i stånd att föreställa oss hur denna person – "storstadsbon" – är eller inte är när det gäller värderingar och livsstil.

Målsättningen med idealtypsmodellen är alltså inte att åstadkomma en total kartläggning av den studerade företeelsens samtliga kvaliteter, utan att utmejsla ett antal egenskapskategorier som återspeglar det centrala, det fundamentalt kännetecknande, för företeelsen ifråga (Eneroth 1984:149 ff.).

Arketypp 1: Idealisten

En första arketypp är *idealisten*. Högre mål än den egna karriären, den personliga tillfredsställelsen och bekvämligheten vägleder idealistens politiska engagemang. Ordet *uppoffring* faller sig naturligt, när man skall ge karakteristik åt denna arketypp.

Fyra intervjupersoner (nr 1, 7, 11 och 13) motiverar på olika sätt sitt medlemskap och/eller engagemang i termer av *pliktskäl*. Samtliga menar att det politiska systemet, av funktionella skäl eller på grund av legitimitetsskäl, förutsätter att människor är medlemmar och/eller engagerade i partier. Trots att de har mycket att göra i sina civila yrken och trots att de anser sig åsidosätta familjelivet är de, eller har varit, verksamma som fritidspolitiker i flera år. De ser sitt engagemang som en form av "politisk värnplikt i demokratins tjänst". Några karriärambitioner finns inte. Tvärtom, samtliga förklarar sig ha klargjort tydligt att de inte är lockade av några positioner.

Politiskt engagemang måste ske av oegennyttiga skäl, förklarar en av dessa intervjupersoner (nr 1). Man är *förtroendevald*, betonas det. Detta implicerar att politiska uppdrag är av annan karaktär än andra uppdrag. Politik skall inte vara ett yrke. De s.k. broilertendenserna beskrivs därför som ett hot mot demokratin. Att människor tidigt i livet blir heltidsarvoderade politiker anses vara till skada såväl för dem själva, som individer, som för systemet. De verksamma måste av

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

såväl verklighetsförståelseskäl som av personliga trygghetsskäl ha förankring i en civil karriär. Landet har länge skötts på ett inkompetent sätt, förklarar han vidare, och sticker inte under stol med att han i kraft av sin erfarenhet från näringslivet är i besittning av en sådan kompetens och respekt att han kan bidra till att förbättra situationen. Han ser sitt politiska engagemang som en uppoffring för gemensamma ändamål. Någon politisk karriär, eller position, är han inte under några omständigheter intresserad av. Men sådana strävanden är generellt sett alltför vanliga i det politiska livet, anser han.

En annan av dessa idealister säger sig vara en "*desillusionerad demokratiromantiker*" (nr 7). Med demokratiromantiker menar hon att demokratin blir tom på sitt innehåll om den inte också *utövas*. Som medborgare har man ett ansvar för samhället, understyker hon. Särskilt gäller det de "*politiskt orienterade*" medborgarna även om det egentligen är alla medborgarnas gemensamma ansvar att engagera sig. Att hon är desillusionerad kommer sig av en frustration över mötesformer och den kraft som politiken tar från hennes övriga liv. Bara den som varit aktiv politiskt vet hur svårt det är med demokrati i praktiken, suckar hon.

Samma typ av resonemang förs av den tredje av dessa idealister. Han är dock passiv själv, men eftersom demokratin är ifrågasatt menar han att alla politiskt intresserade medborgare borde bli medlemmar i något parti. Det är helt enkelt ett sätt att manifesteras stöd för demokratin. Partier som saknar medlemmar blir tomma skal, menar han. De lakas ur på sin demokratiska kraft och förlorar sin legitimitet. För egen del är han kritisk till åtskilligt av den politik hans eget parti bedrivit, men har ändå – av just detta principiella skäl – valt att kvarstå som medlem.

Kärnkraften, säger en fjärde idealist, är ett hot mot människoartens överlevnad och detta hot kan bara avväjas om många människor engagerar sig politiskt. Hon är emellertid också desillusionerad och säger sig ha förstått att det inte är möjligt att göra så mycket som hon från början hade hoppats på. Frustrationen över det politiska systemets tröghet är stor hos henne, större än hos någon annan i urvalet. Hon tvekar dock inte om huruvida engagemanget är värt priset. Det är självklart att arbeta politiskt, även om man har aldrig så begränsat inflytande, menar denna trotjänare.

Vad som är gemensamt för dessa intervjupersoner är att det definitivt är oegennyttiga motiv som dominerar deras medlemskap och engagemang. Genomgående gäller att de är *plikt människor*. Därav det idealistiska draget: de är beredda att "offra" dyrbar tid för att arbeta politiskt, även om det i något fall råder osäkerhet om det leder

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

någonstans i resultatmässig mening. De fullgör sin samhällliga värnplikt, och denna värnplikt skänker en djup tillfredsställelse. Även den passive medlemmen, som är kritisk till det egna partiet, upplever sitt förhållandevis begränsade stöd som meningsfullt: ”*Det känns bra ändå, att vara med*”.

Arketypp 2: Ideologen

Ideologen har det gemensamt med idealisten att denne vägleds av ett högre mål i sitt engagemang än att på olika sätt uppnå personliga fördelar. Det är inte en lockelse att göra politisk karriär som gjort vederbörande till politiker. Men i motsats till idealisten är det inte med hänsyn till det politiska systemets fortlevnad som ideologen engagerar sig. Det är inte någon medborgerlig ”plikt” som ligger till grund för det politiska engagemanget. Ideologen talar däremot gärna om sina *värderingar* och argumenterar övertygande, med intensitet om principiella frågor. Han eller hon ”brinner” för sin övertygelse och gör i så måtto ett kompromisslöst intryck. Det handlar med andra ord om ett *passionerat förhållningssätt till det politiska uppdraget*.

Tre personer i urvalet (nr 2, 14 och 16) motiverar sitt politiska engagemang i sådana termer att de bör betecknas som tydliga ideologer. De brinner för en ökad *rättvisa*. Samtliga har utpräglade vänsteråsikter; en är socialdemokrat, en vänsterpartist och en är verksam i ett lokalt parti som står långt till vänster. Sverige beskrivs av dessa tre intervjupersoner som ett utpräglat klassamhälle. Indignerat talar de om ”klassamhällets orättvisor”, men också om ”könsmässigt förtryck” och om hur självklart det är för dem att *göra något*, om dock ändå så litet för att bidra till ett bättre samhälle. Att passivt och stillastående åse orättvisor och förtryck är otänkbart, menar de.

Även vissa av de borgerliga intervjupersonerna har ideologens kännetecken. En kristdemokrat talar således gärna om familjens viktiga betydelse i dagens *rotlösa samhälle* och om behovet av *fasta normer*. En fp-kvinna är indignerad över *manssamhället* och delar således vänsterideologernas kritik mot könsrelaterade orättvisor.

Arketypp 3: Resultatpolitikern

Resultatpolitikern kännetecknas av att han eller hon är starkt handlingsorienterad och vill se snabba, konkreta resultat. Resultatpolitikern *tänker pragmatiskt*, inte ideologiskt. Han eller hon kan i och för sig finnas inom samtliga partier men tenderar i första hand att söka

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

sig till lokala partier av "kommunens väl"-karaktär. Det är nämligen det lokala territoriets problem som står i förgrunden för resultatpolitikerns uppmärksamhet. (I detta urval, skall tilläggas. Självfallet finns det resultatpolitiker också på nationell nivå.) Politik handlar om att hitta "bra lösningar som fungerar praktiskt". Det kan inte ske om man har ideologiska skygglappar för ögonen, framhålls det. Hos resultatpolitikern finns föga förståelse för ideologiska utsvävningar. Sådana uppfattas som "teoretiska" i meningen verklighetsfrånvända. Ideologier avskärmar och fördunklar omdömet.

Det är alltså särskilt de båda intervjupersoner som är verksamma i lokala partier (nr 5 och 6) som kan beskrivas som resultatpolitiker i mer renodlad form. De karaktäriserar också sig själva som handlingsmänniskor – "det enda viktiga är att nå resultat". En tydlig alienation inför den – som det uppfattas – överdrivet ideologiska debatten på kommunalpolitisk nivå ger sig också till känna på det sätt som beskrivits. Kritiken bär i vissa avseenden tydliga populistiska drag – "det snackas väldigt mycket på en del håll".

De är också starkt kritiska till de traditionella partiernas sätt att fungera. De anses inåtvända och toppstyrda. Denna toppstyrning ger sig till känna, menar man, såväl i förhållande till den centrala partiorganisationen som i själva det sätt på vilket dessa partiers lokalavdelningar arbetar. Osjälvständigheten gentemot den centrala nivån är påfallande och innebär att man på det lokala planet ofta hamnar fel på grund av att man ser alla problem genom sina ideologiska glasögon. Den hierarkiska organisation man tillämpar i det lokala partiarbetet hämmar kreativiteten hos många "backbenchers", hävdar man vidare. Många gräströtpolitiker, som inte släpps fram, uppfattas vara bittra och frustrerade.

En centerpartist uppvisar tydliga drag av denna arketypp (nr 8). Han tror att många har en felaktig bild av politikens förutsättningar. "Folk tror inte det går att påverka, men om de visste vilka möjligheter som finns till det på det lokalpolitiska planet", säger han. Han radar upp exempel på hur han och hans partikamrater kunnat nå viktiga, konkreta resultat inom kommunalpolitiken. Han medger att det finns en toppstyrning inom det egna partiet, men han tror inte att den är lika påtaglig som den är inom andra partier.

Arketypp 4: Den lojale trotjänaren

Den lojale trotjänaren är en äldre eller medelålders partiaktivist som under lång tid varit verksam i partiorganisationen, ofta – åtminstone

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

under vissa perioder – på mindre attraktiva och statuspräglade poster. I likhet med idealisten har inte den lojala trotjänaren några karriär-motiv. Den lojala trotjänaren är alltså den trägne arbetaren i partiorganisationens vingård, som *troget och lojalt* – dock inte nödvändigtvis okritiskt – verkar för sitt partis intressen. Trotjänaren gör vad vederbörande blir tillsagd att göra. Uppstår en vakans i styrelsen ställer trotjänaren upp, trots att han/hon redan har suttit i styrelsen och har ett stort antal uppdrag. Han eller hon lever också en stor del av sitt sociala liv inom partiorganisationens häng; det är i den hans/hennes bästa vänner finns.

Tre intervjupersoner uppvisar dessa drag (nr 4, 8 och 10). De har varit medlemmar i många år – i ett fall nästan i ett halvt sekel. De har haft många uppdrag, men aldrig något av toppkaraktär. De har inte några personliga karriärambitioner inom politiken, men tycker om att utöva inflytande i sakfrågor. De har många vänner i partiföreningen och de deltar flitigt i de sociala aktiviteter som anordnas. De trivs med sitt politiska engagemang; rollen som politiker utgör en viktig del av deras personliga identitet.

Arketypp 5: Karriäristen

Nästan samtliga som intervjuats värjer sig för att bli betraktade som karriärister. Dock finns även sådana; den femte arketypen kallas således *karriäristen*. Utmärkande är ett öppet redovisat intresse för olika uppdrag. Den svenska politiska kulturen sätter dock bestämda gränser för på vilket sätt detta intresse tillåts framträda. En stark uppdragshunger bör kamoufleras bakom en falsk blygsamhet, annars riskerar man att hamna utanför denna gräns. Man söker inte höga poster, däremot står man till förfogande om man får en förfrågan; man ställer upp.

Karriäristen *arbetar hårt* – och försöker göra omvärlden uppmärksam på detta. Det sista är inte minst viktigt. Karriäristen *försöker resa monument*. Det är alltså viktigt att synas, och framför allt att de resultat men presterar syns. På möten och sammanträden talar karriär-risten mycket, även i sådana frågor där han/hon inte besitter några kunskaper. Karriäristen anstränger sig också hårt för att bygga personliga nätverk. Kontakter är hårdvaluta i politiken.

Att endast en (nr 15) av de 16 partiaktiva som intervjuats bär drag av denna arketypp är knappast förvånande mot bakgrund av den rådande kulturen. Den som verkar allt för angelägen att komma fram stöter snart på patrull. Med personvalet kan detta så småningom

6 NÄRPORTRÄTT AV DEMOKRATINS TROTJÄNARE

komma att förändras, men i den extremt particentrerade politiska kultur som ännu finns i svensk politik är karriärister i den mening som här beskrivits främmande fåglar.

Arketyf 6: Postgiromedlemmen

Den passive medlemmen kan beskrivas som en *postgiromedlem* som en hänsyftning till den ekonomiska transaktion denne medlem en gång per år begår då medlemsavgiften betalas in. Relationen till partiet består i stort sett endast i att postgiromedlemmen åtnjuter den information som i vissa sammanhang distribueras i form av massutskick. En betydande del av denna information tar dock vissa av de passiva postgiromedlemmarna till sig.

Passiviteten är inte fullständig, postgiromedlemmen röstar alltid. Vederbörandes emotionella band till partiet är starka (hög partiidentifikation). Han eller hon talar också ofta om politik med vänner och bekanta; på middagar, på arbetet, vid köksbordet. Det politiska intresset är starkt.

Några möten besöker dock inte postgiromedlemmen. Det främsta skälet är tidsbrist. Men att som medlem ändå kunna stödja det parti man sympatiserar med känns viktigt.

Tre intervjupersoner har en profil av detta stiliserade slag (nr 3, 9 och 11). De framhåller samtliga vikten av att vara medlem i något parti, särskilt i en tid då demokratins institutioner ifrågasätts. Medlemskapet känns meningsfullt. Att de inte är aktiva beror på att tiden inte räcker till. Det är arbete och familj som prioriteras.

Noter

¹ En norsk studie från början av 1990-talet visade att drygt hälften av de norska partiernas medlemmar inte deltog i något partiarrangemang under det år som studien gjordes (1990). Skillnader fanns emellertid mellan olika partier. Partier på vänsterkanten hade de aktivaste medlemmarna. Mest passiva var Høyres medlemmar: nästan 80 procent av dessa var helt passiva (Heidar 1994).